

Grote foto boven: de gekruisigde Christus uit de kerk van Ellikom (België) is een van de pronkstukken van de expositie 'Meester van Elsloo'.

©

Na 500 jaar nog steeds een raadsel

Wie antwoorden zoekt, moet niet naar de tentoonstelling 'Meester van Elsloo' in het Bonnefanten-museum gaan. Wie daarentegen van raadsels houdt en middeleeuwse kunst van Tefaf-kwaliteit waardeert, ontdekt een wereld van verhalen in golvend hout.

DOOR KIM NOACH | MAASTRICHT |

Terwijl Catharina met engelengeduld bovenop keizer Maxentius staat, permitteert ze zichzelf een minzaam glimlachje. De keizer is woedend op deze powervrouw, gezien zijn vertrokken gezicht en de uit frustratie gebalde vuisten. Helaas voor Catharina van Alexandrië duurde haar blijdschap maar kort, zo leert de legende.

De heidense keizer Maxentius liet de christelijke Catharina namelijk martelen en doden nadat zij meerdere keren zijn huwelijksaanzoek had afgewezen.

Wie van sagen, legenden en nog leuker: raadsels houdt, kan zijn hart ophalen in de tentoonstelling *Meester van Elsloo*, nu te zien in het Bonnefantenmuseum. Het prachtige (maar oh zo tragische verhaal) van Sint Catharina is hier te vinden in de vorm van een vijfhonderd jaar oude houten sculptuur van de heilige die normaal gesproken in het Londense Victoria & Albert Museum staat. Het beeld is te gast in Maastricht als een van de circa zestig houten beelden die samen de expositie *Meester van Elsloo* vormen. De beste stukken zijn van Tefaf-kwaliteit, zoals de topstukken Maria en Johannes (uit Frankfurt).

Noodnaam

Volgens Lars Hendrikman breken kunstwetenschappers zich al bijna tachtig jaar het hoofd over het raadsel ‘Meester van Elsloo’. Hendrikman is er daar als kunsthistoricus en conservator oude kunst van het Bonnefantenmuseum en samensteller van deze tentoonstelling één van. Die titel ‘Meester van Elsloo’ is een noodnaam, die de Limburgse professor Timmers in 1940 in een artikel voor het eerst gebruikte om twee sculpturen aan toe te wijzen. Timmers ontdekte bij twee kerkelijke houtsculpturen in Limburg opvallende overeenkomsten zoals de barokke plooien in de kleding, de slanke vingers, het levendige kind (Jezus) en de golvende krullen van de dames: „Die het Suske & Wiske-achtige eierkopje omlijsten”, zoals Hendrikman het glimlachend omschrijft. Na deze publicatie van Timmers, volgden er rap meer (kerkelijke) houtsculpturen die de professor allemaal toeschreef aan een onbekende ‘meester’. Timmers voegde daar zelf Elsloo aan toe. Hij was daarbij geïnspireerd door het beeld van een Anna te Drieën – de heilige Anna, Maria en kind Jezus – dat hij ontdekt had in de Sint Augustinuskerk in Elsloo. Het was de sculptuur die hem het meeste aansprak.

Raadsel

De ontdekking van Timmers in 1940 was het begin van een dan nieuw kunsthistorisch begrip. Al snel werden in het gebied dat ruwweg tussen de Maas en Rijn ligt – Nederlands en Belgisch Limburg, de regio Luik en een stuk van het huidige Noordrijn-Westfalen – honderden prachtig bewerkte houten sculpturen gevonden die voldeden aan de kenmerken van Timmers.

Dat het tot op de dag van vandaag nog steeds grotendeels een raadsel is wie de makers zijn, is niet verwonderlijk, meent Hendrikman. „In dit gebied zijn in de vijftiende en zestiende eeuw hevige oorlogen uitgevochten waar verschillende heren, bisschoppen, hertogen en abdijen bij betrokken waren. Het was kortom een chaos waarin niet alleen mensenlevens, maar ook kunstwerken verwoest zijn. In tijden van vrede moest er flink wat herbouwd en hersteld worden aan kerken en kerkelijke beelden.”

Er waren – vermoedelijk, benadrukt Hendrikman – tientallen zelfstandige ambachtslieden verantwoordelijk voor de productie van de beelden. „Van 10 procent weten we het wel, zoals Jan van Steffeswert, Daniël Mauch en Kersten Woyers. Maar van 90 procent weten we niet wie de maker is.” Later onderzoek leverde op dat meerdere beelden herleid konden worden tot een en dezelfde houtsoort of zelfs één boom (veelal eiken of fruitbomen).

Laboratorium

De expositie in het Bonnefantenmuseum is vanwege de raadsels die de meester van Elsloo omgeven, opgebouwd als een speurtocht. Waarbij je als bezoeker wordt aangespoord je te verwonderen en kritisch te kijken. Zie je zelf de overeenkomsten die professor Timmers zag? Of juist niet? Hendrikman: „Waarbij goede of slechte antwoorden niet bestaan.”

De aankleding van de expositie is haast sober zoals in een laboratorium, zodat de aandacht van bezoekers niet van de ruwweg vijfhonderd jaar oude beelden afgeleid wordt. Met hulp bijvoorbeeld van een röntgenfoto is een van de piëta's letterlijk doorgelicht en zie je op prachtige wijze hoe door spijkers en restauratiebeurten het beeld is veranderd.

Een mooi voorbeeld van kunsthistorisch onderzoek is dat naar de gekruisigde Christus, een bruikleen van de kerk uit het Belgische Ellikom. Speciaal voor de Maastrichtse expositie nam het Kunstpatrimonium in Brussel het beeld onder handen. „Tijdens de restauratie zijn er zes verflagen af gehaald. De originele polychromie was uitzonderlijk goed bewaard gebleven.” Hieruit is afgeleid dat de originele verfsoorten in de vijftiende en zestiende eeuw in deze regio gebruikt werden. Het zijn dit soort haast CSI-achtige details waar kunsthistorici als Lars Hendrikman van smullen.

De meester van Elsloo, Bonnefanten- museum Maastricht, tot en met 16 juni, www.bonnefanten.nl